

prof. dr hab. Rafał Molencki,
Instytut Języka Angielskiego
Uniwersytet Śląski, Katowice

Ocena rozprawy doktorskiej p. mgr. Sylwii Pielechy pt.
The study of the syntax and semantics of reflexives and intensifiers
in Old English
(137 stron wydruku komputerowego)

1. Wstęp

Tematem rozważań p. mgr Sylwii Pielechy są składniowe i semantyczne właściwości staroangielskich konstrukcji zwrotnych. Autorka bada różne funkcje zaimków osobowych w użyciu zwrotnym, a także omawia poszczególne zastosowania morfemu *self*, głównie w funkcji emfatycznej, w tekstach poetyckich (*Beowulf* i wiersze z rękopisu *Vercelli Book*) i w *Żywotach świętych* Ælfryka (XI wiek). Sam wybór tematu i materiału językowego jest godny pochwały, zważywszy na to, że badania średniowiecznej angielszczyzny są rzadko podejmowane przez dzisiejszych doktorantów. Wymagają one bowiem nauczania się trudnego języka, jakim niewątpliwie był język Anglosasów, a także przebrnięcie przez nie najłatwiejszą literaturę przedmiotu.

2. Uwagi ogólne

Praca p. mgr Pielechy składa się z przedmowy, czterech rozdziałów zasadniczych, konkluzji oraz bibliografii. Nie do końca jasne jest dla mnie, jaki model teoretyczny wybrała Autorka. Sądząc z bibliografii, a także dość częstych w pracy odniesień do składni rządu i wiązania, chociażby (np. s.35) w ujęciu Pollard&Sag (1992, 1994), Reinhart&Reuland (1993), wygląda na to, że tę teorię Autorka preferuje, ale nie można powiedzieć, że stosuje ją w rozprawie konsekwentnie, ani że mamy do czynienia z podejściem eklektycznym, zwłaszcza że aparat teoretyczny rozprawy nie jest sygnalizowany ani we wstępie, ani w konkluzji.

Mam też zastrzeżenia wobec prezentacji staroangielskiego materiału językowego, podstawowego źródła cytowań Autorki. Domyślam się, że p. mgr Pielecha korzystała z elektronicznego korpusu *Słownika staroangielskiego (DOEC)*. Skoro jednak w części *Sources* w bibliografii wymienione są drukowane wydania tekstów Ælfryka z XIX wieku, należało także koniecznie podać wydania wcześniejszych tekstów poetyckich (*Beowulf*, *Vercelli Book*), z których Autorka korzystała.

Niejasne jest także pochodzenie współczesnych tłumaczeń przykładów staroangielskich. Czy zostały one wzięte z *Old English Translator*, z wydań w serii *EETS* czy wreszcie dokonała ich sama Autorka? Dość często zamieszczone w rozprawie przekłady są dalekie od dosłowności, a w pracy językoznawczej nie chodzi przecież o tłumaczenie literackie. Byłoby ono usprawiedliwione tylko wtedy, gdyby do tłumaczeń dołączone były glosy, co jest standardową praktyką w pracach z zakresu składni historycznej. Pojawiają się one w pracy bardzo sporadycznie, np. na s.29, a powinny być umieszczane systematycznie. Poza tym tłumaczenia są czasem w języku współczesnym, ale też miejscami w języku niepotrzebnie mocno archaizowanym (np. ss. 76, 88, 111) – to należałoby koniecznie ujednostoić. Sądzę też, że lektura rozprawy byłaby znacznie ułatwiona, gdyby Autorka zechciała jakoś wyróżnić, czy to tłustą, czy też pochyłą czcionką, elementy zdań wyrażające zwrotność i/lub emfazę.

Ważnym byłoby też uzasadnienie wyboru korpusu tekstowego do badania. Dla okresu wcześniejszego wybrana jest poezja, która jednak rządzi się swoimi prawami metryki, aliteracji, a także jest uznawana za bardziej archaiczną niż współczesna jej proza, którą Autorka całkowicie pomija w swoim badaniu (proza z czasów króla Alfreda Wielkiego). Obserwacje Autorki języka okresu późnostaroangielskiego natomiast są ilustrowane licznymi przykładami z *Żywotów świętych* Ælfryka. Zarówno z danych zawartych w tabelach, jak i pośrednio z zamieszczonej na końcu pracy konkluzji wynika, że mamy do czynienia z ważną zmianą językową – wcześniejsze konstrukcje zwrotne z powtórzonym (anaforycznym) zaimkiem osobowym są w XI wieku coraz częściej zastępowane bardziej wyrazistą konstrukcją z odmienną cząstką *self/sylf*. Szkoda, że Autorka tej najważniejszej z opisywanych przemian nie wyraża w konkluzji pracy *explicite*. Nie wiemy zatem, czy badanie p. mgr Pielechy było w zamierzeniu synchroniczne czy diachroniczne (early vs. late Old English?). W konkluzji pracy brakuje jakichkolwiek wniosków natury teoretycznej.

Bibliografia rozprawy jest dość obszerna, ale są w niej pewne luki – lista zawiera tylko 65 pozycji teoretycznych, co, moim zdaniem, jest niewystarczające w pracy doktorskiej. Brak chociażby odniesienia do podstawowej pracy Campbella (1959) *Old English Grammar*, gdzie w §704 jest mowa o „reflexive and reciprocal” funkcjach zaimka trzeciej osoby, jako charakterystycznej cechy języków grupy ingweońskiej, wyróżniającej ją od innych języków zachodniogermańskich. Swoją drogą, należałoby się odnieść także do konstrukcji zwrotnych w pierwszej i drugiej osobie wobec odmiennego ich statusu w trzeciej osobie.

Autorka powołuje się na referat Sinara z 2007 roku na temat form zwrotnych w okresie średnioangielskim, ale całkowicie pomija jego obszerną pracę doktorską z 2006 roku pt. *A History of English Reflexives: from Old English into Early Modern English*, łatwo dostępną w Internecie pod adresem http://www-users.york.ac.uk/~rcs107/Thesis_Sinar_2006.pdf, gdzie prawie cały rozdział drugi poświęcony jest omówieniu form zwrotnych w staroangielszczyźnie, a także jego artykuł z 2007 roku pt. *Reflexives and intensifiers in Old English* (www-users.york.ac.uk/~rcs107/SHES6_Sinar_2007.doc), który wręcz pokrywa

się z tematyką rozprawy p. mgr Pielechy i gdzie można znaleźć odwołania do dalszej literatury przedmiotu, niewykorzystanej przez Autorkę recenzowanej pracy, np. Geniesse, E. (1987). *The Typology of Reflexives*; König, E and P. Siemund (2000) The development of complex reflexives and intensifiers in English. *Diachronica* XVII.1:39-84; Vezzosi, L. (2002). The development of *himself* in Middle English: A Celtic hypothesis. *Rethinking Middle English*, 228-243. Wreszcie (najciemniej pod latarnią!) p. mgr Pielecha nie zapoznała się z niedawnym artykułem opublikowanym w olsztyńskich *Acta Neophilologica* XV (2), 2013, autorstwa Iwony Góralczyk, Roberta Lee i Joanny Łozińskiej pt. Old English patterns with *self*. Evidence from the *Anglo-Saxon Chronicle*, Manuscript A, który bez problem jest także dostępny w sieci pod adresem http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Acta_Neophilologica/Acta_Neophilologica-r2013-t15-n2/Acta_Neophilologica-r2013-t15-n2-s43-52/Acta_Neophilologica-r2013-t15-n2-s43-52.pdf.

3. Uwagi szczegółowe

- s.11 – lepiej zamiast „Latin-derived languages” byłoby użyć terminu „Romance languages”, zwłaszcza że wcześniej mówi się o “Germanic”
- s. 11 – w miejsce „on its own” winno być „on their own”
- s.15 – w miejsce „item...show” winno być „items...show”
- s. 12 – Autorka niepoprawnie za Penningiem 1875 przytacza formę czasownikową *cvealde*. Powinno być *cwealde*, *cuuealde*, ostatecznie *cuealde*. Grafem <v>, ani fonem /v/ nie występowały jeszcze w języku staroangielskim – o jego powstaniu w okresie średnioangielskim można przeczytać chociażby w pracy prof. Jerzego Welny (1978: 142-143, 169-170).
- s. 23 – przykłady 36 a/b – mowa jest o językach romańskich, ale przykłady są tylko hiszpańskie. Jeśli cecha występuje w innych językach tej grupy, należałoby to udowodnić.

- ss. 21, 29 – niekonsekwentne odniesienie bibliograficzne Gelderen vs. van Gelderen, trzeba ujednolicić
- s. 29 – zaznaczenie przypadków w glosach do przykładu 46 powinno być także na formach zaimka *sylf*
- s. 34 – przykład 55a jest ucięty i brakuje w nim w oryginalnej wersji staroangielskiej orzeczenia *gehælde*
- s. 38 – nie można powiedzieć, że “*Beowulf* was written in the 8th century” – jedyny zachowany manuskrypt jest z ok. 1000 roku, a wiadomo, że tekst ten istniał dużo wcześniej w przekazie ustnym, a może i w jakichś zaginionych rękopisach
- s. 39 – należałoby wyjaśnić, że *usic* i *ewwic* to archaiczne formy biernika zaimków 1. i 2. os. l.mn., najczęściej spotykane w tekstach nortumbryjskich i mercyjskich
- s. 44 – nie bardzo rozumiem, co Autorka ma na myśli, mówiąc o „indefinite accusative form.” Domyślam się, że chodzi o podział na deklinację mocną i słabą, a to nie całkiem to samo.
- s.50, 52 – cytaty z *Beowulfa* są zbyt krótkie, aby móc ocenić, czy na pewno są to wszędzie formy emfaticzne. Zdecydowanie potrzebny jest szerszy kontekst, przynajmniej zdanie.
- tytuły książek, dzieł literackich powinny być zapisywane kursywą, a nie zawsze tak jest, np. s. 75
- s. 75 – niepotrzebne „the” przed late Old English
- ss. 85, 93 – niedobrze wygląda samotny nagłówek na dole strony
- s. 132 – Early English Text Society – wszystko powinno być wielką literą
- s. 132, 135 – *The Encyclopedia of Language and Linguistics* to chyba nie jest źródło materiału językowego, natomiast antologia Liuzzzy (2014) powinna raczej trafić z części Special Studies do części Sources
- s. 137 – imiona Vissera to Fredericus Theodorus

- bibliografia ma nie do końca układ alfabetyczny, kilka pozycji zaczynających się od litery K jest przed E ! To duże niedopatrzenie utrudniające czytelnikowi poruszanie się po tekście pracy.

4. Konkluzja

Pomimo wyrażonych wyżej uwag krytycznych uważam, że rozprawa doktorska p. mgr Pielechy jest bardzo wartościowym przyczynkiem do badań historycznych średniowiecznej angielszczyzny w Polsce. Praca jest ciekawa, ma logiczny układ i dobrze dobrany bardzo bogaty materiał językowy, który właściwie uzasadnia hipotezy Autorki, trochę może mało śmiało wyrażone. Bardzo pożyteczne są umieszczone w tekście rozprawy tabele ilustrujące statystykę użycia poszczególnych form zaimków. Stwierdzam zatem, że praca doktorska p. mgr Sylwii Pielechy pt. *The study of the syntax and semantics of reflexives and intensifiers in Old English* **spełnia wymogi ustawowe** stawiane takim rozprawom (w świetle Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym, z późn. zmianami; Rozdział 2, Art.13 pkt.1) i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych czynności przewodu. Jednocześnie jestem przekonany, że rozprawa ta zasługuje, po uwzględnieniu uwag recenzentów, na opublikowanie w całości w formie drukowanej.

(prof. dr hab. Rafał Molencki)

Katowice, 22 maja 2017 roku